

Crna Gora

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

IZVJEŠTAJ

**O RADU DNEVNIH CENTARA (BORAVAKA) ZA DJECU I MLADE SA
SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U CRNOJ GORI ZA 2019.
GODINU**

Podgorica, oktobar 2020. godine

Sadržaj

Uvod	3
Normativni okvir	4
Metodološki okvir	5
Ljudski resursi u dnevnim centrima	5
Smještajni kapacitet ustanove	12
Licencirane ustanove i stručni radnici	14
Korisnici prava i usluga u dnevnim centrima	16
Faktori za unaprjeđenje rada u ustanovama.....	22
Uslovi rada u dnevnim centrima	24
Zaključak	25

UVOD

Predmet ovog izvještaja je rad 14 dnevnih centara za djecu, mlade i odrasle sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori za 2019. godinu. Pored ovih dnevnih centara, nedavno su sa radom počela još tri dnevna centra čiji će rad biti predmet izvještaja naredne godine. Od ukupnog broja opština u Crnoj Gori - 24, u sedam još uvijek nijesu osnovane ustanove za osobe sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

U okviru izvještaja za 2019. godinu prikazano je nekoliko aspekata funkcionisanja dnevnih centara: broj, status i profil zaposlenih (stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika), broj korisnika kojima zaposleni pružaju usluge, kapacitet dnevnih centara, kao i aktivnosti koje su u nadležnosti dnevnih centara.

Izvještaj o radu dnevnih centara odnosi se na period od 1. januara do 31. decembra 2019. godine.

Dnevni boravak je jedna od usluga podrške za život u zajednici. U okviru ove usluge sprovode se aktivnosti koje podržavaju boravak korisnika u porodici ili neposrednom okruženju jer predstavljaju pozitivno i konstruktivno iskustvo boravka izvan porodice, a u isto vrijeme porodici obezbjeđuju slobodno vrijeme za obavljanje drugih aktivnosti.

Osim materijalnih i tehničkih uslova (smještaja, ishrane, prevoza, održavanja higijene, sigurno okruženje itd.), pružalac usluge dnevnog boravka korisnicima obezbjeđuje i osmočasovnu njegu, psihosocijalnu i medicinsku rehabilitaciju, vaspitno - obrazovni rad sa ciljem sticanja vještina neophodnih za svakodnevni život, radno okupacioni tretman, socijalizaciju, individualni i grupni rad, edukaciju roditelja za samopomoć i pomoć svojoj djeci, slobodne aktivnosti i druge usluge u skladu sa Statutom i zakonom. Pružanjem ovih usluga doprinosi se unaprjeđenju kvaliteta života korisnika, korisnici su osposobljeni za samostalan život, zadovoljene su njihove razvojne potrebe, razvijena lična i društvena odgovornost.

Pored prezentovanja rada 14 dnevnih centara, ovaj izvještaj pruža važne informacije koje mogu poslužiti sagledavanju ispunjenosti pojedinih standarda kao i definisanju prioriteta u pogledu unaprjeđenja rada u dnevnim centrima. Za potrebe ovog izvještaja su, pored podataka dobijenih od pružaoca usluga, razmatrani i relevantni propisi, analize i izvještaji.

U uvodnom dijelu izvještaja prikazane su osnovne informacije o normativnom okviru kojim se uređuje djelatnost dnevnih centara i metodološkom pristupu u procesu prikupljanja podataka. Nakon uvodnog dijela, izvještaj sadrži podatke o ljudskim

resursima, smještajnom kapacitetu ustanove, licenciranim ustanovama i stručnim radnicima, korisnicima prava i usluga u dnevnim centrima, faktorima za unaprijeđenje rada, uslovima rada u dnevnim centrima.

Normativni okvir

Djelatnost, odgovornost i principi rada dnevnih centara uređeni su normativnim aktima od kojih su najznačajniji Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 063/19) i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list CG“ broj 073//19).

Dnevni boravak, prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, obezbjeđuje se djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju, mladim licima sa smetnjama i teškoćama u razvoju, djeci sa problemima u ponašanju, odraslom i starom licu i odraslom i starom licu sa invaliditetom.

Pružalac usluge dnevnog boravka i stanovanja uz podršku, dužan je da korisniku obezbijedi: podršku u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika, uslove za školovanje i podršku djeci u učenju, razvoj vještina samozaštite i pomoći, razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za svakodnevni život u zajednici, podršku u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, relaksaciju i rekreaciju.

Rješenje o korišćenju usluge podrške za život u zajednici, pružaocu usluge dostavlja Centar za socijalni rad. Ukoliko je ova usluga pružena bez rješenja, pružalac usluge dužan je da odmah obavijesti centar. Pružalac usluge, prema pomenutom pravilniku, izrađuje individualni plan rada sa korisnikom na osnovu individualnog plana usluga centra, u roku od 15 dana od prijema korisnika. U izradi individualnog plana učestvuje centar, pružalac usluge, korisnik odnosno njegov zakonski zastupnik, članovi njegove porodice i druga lica važna za korisnika, ukoliko se ova usluga koristi na osnovu rješenja centra. Kada korisnik uslugu dnevnog boravka koristi na osnovu ugovora o korišćenju usluge, u izradi individualnog plana učestvuje pružalac usluge, korisnik, odnosno njegov zakonski zastupnik, članovi njegove porodice i druga lica važna za korisnika.

Prema Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, pružalac usluge dužan je

da jednom godišnje sprovodi evaluaciju kvaliteta pruženih usluga koja uključuje ispitivanje korisnika, članova njegove porodice i drugih lica važnih za korisnika.

Shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, osnovne stručne poslove kod pružaoca usluge podrške za život u zajednici obavljaju socijalni radnik, psiholog, pedagog, specijalni pedagog, andragog i defektolog.

Metodološki okvir

Izveštaj o radu ustanova socijalne i dječje zaštite - dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju, jedan je od izvještaja koji, u skladu sa zakonskim odredbama, sačinjava i publikuje Zavod za socijalnu i dječju zaštitu. Cilj izvještavanja je informisanje nadležnih institucija, kao i stručne i šire javnosti o stanju kod pružaoca usluga dnevnih boravaka u Crnoj Gori, kao i procjena usklađenosti sa zakonskim odredbama i pravilnicima.

Za potrebe ovog izvještaja razmatrani su relevantni propisi, analize, izvještaji i podaci raspoloživi u Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu. Kreirani su odgovarajući instrumenti pomoću kojih su prikupljeni podaci iz 14 dnevnih centara (po četiri centra iz centralnog i primorskog regiona, sjevernog šest) za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Podaci se odnose na djecu, mlade i odrasle sa smetnjama i teškoćama u razvoju - oba pola, na zaposlene u ovim ustanovama, na uslove rada, licence, sprovedene radionice, potrebne obuke i faktore za unaprjeđenje rada u dnevnim centrima. Ovi podaci kreirani su pretežno u formi tabelarnih prikaza podijeljenih na 15 oblasti.

Ljudski resursi u dnevnim centrima

U dnevnim centrima za djecu, omladinu i odrasle sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori obavljaju se vaspitno - obrazovni, medicinski i drugi stručni, tehnički i pomoćni poslovi. Stručni radnici (socijalni radnik, psiholog, pedagog, specijalni pedagog, andragog i defektolog) obavljaju osnovne stručne poslove kod pružaoca usluga za podršku za život u zajednici, definisane Pravilnikom o bližim uslovima i

standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti. („Službeni list CG“ broj 073/19).

U tabeli broj 1 u nastavku prikazani su podaci o broju zaposlenih iz 14 dnevnih centara za djecu, omladinu i odrasle sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori, prema kojima je tokom 2019. godine angažovano 222 izvršilaca. Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da je u odnosu na 2018. godinu broj zaposlenih u 2019. uvećan za 11 izvršilaca među kojima je najviše angažovanih na određeno vrijeme i po osnovu ugovora o djelu.

Tabela br. 1: Status zaposlenih i ostalih angažovanih izvršilaca i izvori finansiranja

Status zaposlenih i ostalih angažovanih izvršilaca	Budžet	Projektna sredstva	Ukupno
Radni odnos zasnovan na neodređeno vrijeme	156		156
Radni odnos zasnovan na određeno vrijeme	24	4	28
Angažovanje po osnovu ugovora o djelu	28		28
Pripravnici	7		7
Volonteri	3		3
Ukupno	218	4	222

Od 222 izvršilaca, najbrojniji su oni sa radnim statusom na neodređeno vrijeme - njih 156, na određeno - 28, koliko ih je angažovano i po osnovu ugovora o djelu, kao i sedam pripravnika i tri volontera. Iz bužeta je finansirano 218 radnika, dok je njih četvoro angažovano na osnovu projektnih sredstava. Nije bilo angažovanih na obavljanju privremenih i povremenih poslova.

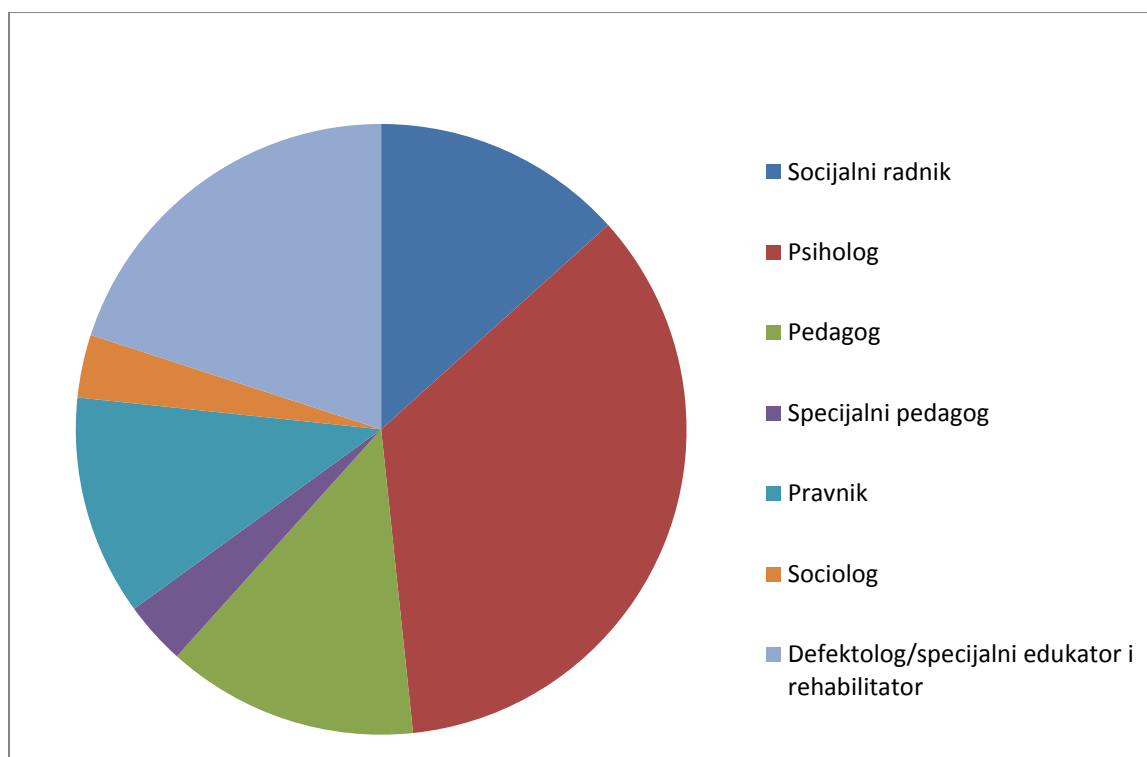
Shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, osnovne stručne poslove kod pružaoca usluge podrške za život u zajednici obavljaju socijalni radnik, psiholog, pedagog, specijalni pedagog, andragog i defektolog. U tabeli broj 2 u nastavku prikazan je broj i obrazovni profil stručnih radnika.

Tabela br. 2: Obrazovni profil stručnih radnika

Obrazovni profil stručnih radnika	Broj
Socijalni radnik	8
Psiholog	21

Pedagog	8
Specijalni pedagog	2
Pravnik	7
Sociolog	2
Defektolog/specijalni edukator i rehabilitator	12
Ukupno	60

Slika br. 1: Struktura stručnih radnika prema obrazovnom profilu

U dnevnim centrima za djecu, mlade i odrasle sa smetnjama i teškoćama u razvoju zaposleno je 60 stručnih radnika (tabela broj 2), od čega najviše psihologa - 21 i defektologa - 12.

Kada govorimo o profesijama u kojima zaposleni ne rade neposredno sa korisnicima usluga socijalne i dječje zaštite (pravnicima), iz tabele br. 2 vidimo da su pravnici angažovani u sedam dnevnih centara. Ovi podaci ukazuju na potencijalnu potrebu da se u narednom periodu angažuju pravnici i u ostalih sedam centara.

Prema podacima iz tabele br. 2, stručni radnici čine 27,03 % od ukupnog broja angažovanih izvršilaca u dnevnim centrima - 222, dok njih 42,79 % čine stručni saradnici i saradnici. Stručni radnici, izuzev pravnika, edukovani su i osposobljeni za neposredan rad sa korisnicima usluga socijalne i dječje zaštite i čine 23,87 % ukupnog broja zaposlenih u dnevnim centrima.

U odnosu na 2018. godinu, ukupan broj stručnih radnika je u 2019. ostao nepromijenjen, iako su zaposleni iskazali potrebu za angažovanjem dodatnog stručnog kadra, posebno kada se radi o određenim profesijama.

Shodno Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 063/19), propisano je da pružalac usluge dnevnog boravka, za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju treba, na svakih 10 korisnika da ima dva stručna radnika i jednog saradnika.

Prema podacima dostavljenim iz dnevnog centra Nikšić - koji ima najveći broj korisnika - 43, može se zaključiti da je ovaj centar u deficitu kada su u pitanju stručni radnici, te da bi u narednom periodu trebalo povećati broj zaposlenih - angažovati još jednog stručnog radnika, shodno gore pomenutom pravilniku. Slična situacija, vezana za nedostatak stručnih radnika, evidentna je i u dnevnom centru u Ulcinju, tabela br. 3.

Tabela br. 3: Stručni radnici i korisnici u dnevnim centrima

Naziv ustanove	Broj stručnih radnika	Broj korisnika
JU Dnevni centar Podgorica	4	19
JU Dnevni centar Nikšić	7	43
JU Dnevni centar Bijelo Polje	5	24
JU Dnevni centar za Pljevlja	4	20
JU Dnevni centar Berane	7	29
JU Dnevni centar Cetinje	5	21
JU Dnevni centar Mojkovac	2	7
JU Dnevni centar Herceg Novi	5	15
JU Dnevni centar Rožaje	6	17
JU Dnevni centar Ulcinj	5	31
JU Dnevni centar Plav	3	13
JU Dnevni centar Danilovgrad	2	14
Dnevni centar Bijela	3	11
Dnevni centar Kotor	2	11
Ukupno	60	275

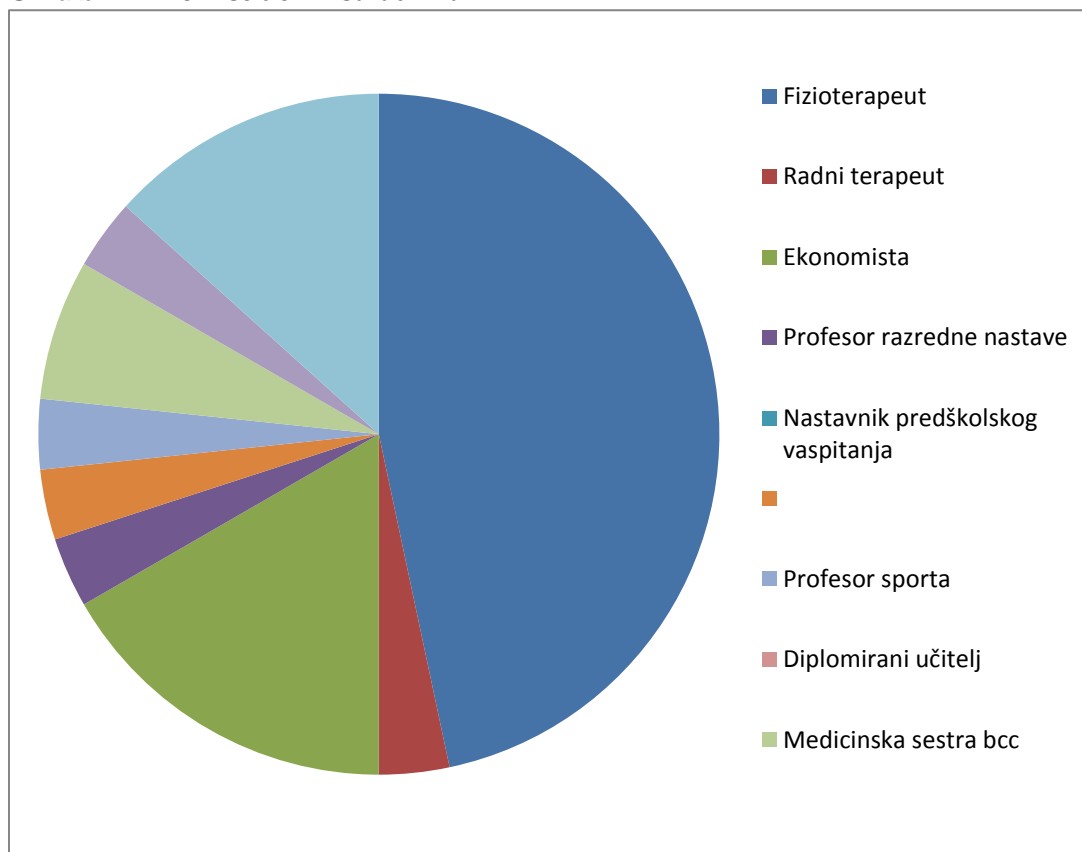
Stručni saradnici su, prema čl. 123 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, „lica druge struke sa visokim obrazovanjem koji obavljaju poslove kod pružaoca usluga“. U dnevnim centrima u Crnoj Gori angažovano je 30 stručnih saradnika/ca (tabela br. 4). U poređenju sa 2018. godinom, njihov broj je povećan za 10.

Najviše je fizioterapeuta - 14 i oni čine skoro polovinu ukupnog broja stručnih saradnika - 46,67 %. Podatak koji pokazuje da skoro polovinu angažovanih stručnih saradnika u dnevnim centrima čine fizioterapeuti ukazuje na značaj uloge ovih profesionalaca, odnosno usluga koje pružaju u dnevnim centrima, kao potrebe za očuvanjem, poboljšanjem zdravlja i kvaliteta života korisnika.

Tabela br. 4: Obrazovni profil stručnih saradnika

Obrazovni profil stručnih saradnika	Broj
Fizioterapeut	14
Radni terapeut	1
Ekonomista	5
Profesor razredne nastave	1
Nastavnik predškolskog vaspitanja	1
Profesor sporta	1
Diplomirani učitelj	
Medicinska sestra bcc	2
Menadžer u finansijskom poslovanju	1
Vaspitač	4
Ukupno	30

Slika br. 2: Profil stručnih saradnika

Pored fizioterapeuta, kao što je i prikazano u tabeli br. 4, u pet dnevnih centara angažovan je po jedan ekonomista, dok je u četiri dnevna centra zaposlen po jedan vaspitač. Po jedna medicinska sestra (stepen bachelor) angažovana je u dva dnevna centra, kao i radni terapeut, profesor razredne nastave, nastavnik predškolskog vaspitanja, profesor sporta i menadžer u finansijskom poslovanju.

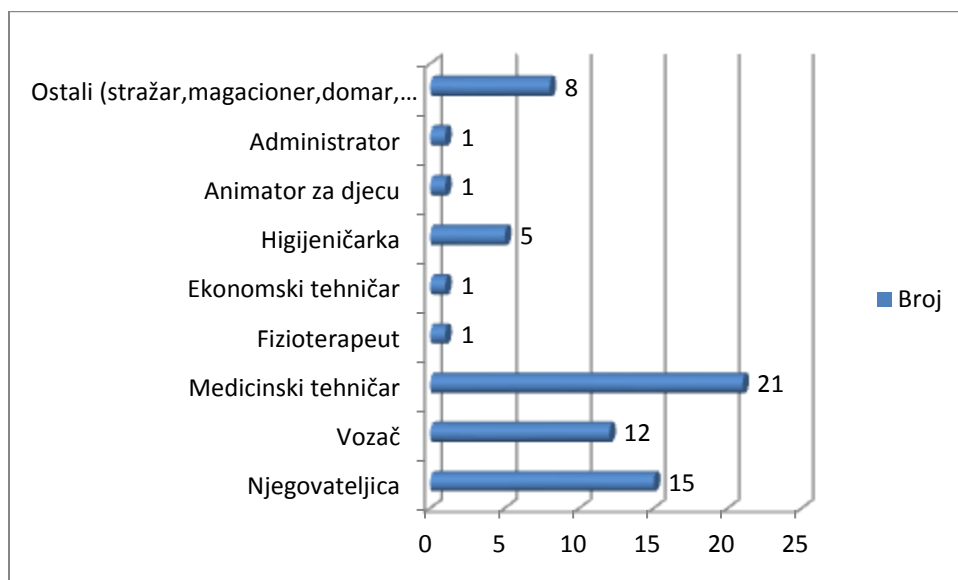
Podaci o broju, strukturi saradnika i drugih angažovanih u dnevnim centrima za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju prikazani su u tabeli br. 5 u nastavku. Prema čl. 123a Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti „saradnici su lica sa srednjim obrazovanjem koji obavljaju poslove kod pružaoca usluga“.

Tabela br. 5: Profil saradnika:

Profil saradnika	Broj
Njegovateljica	15
Vozač	12
Medicinski tehničar	21

Fizioterapeut	1
Ekonomski tehničar	1
Higijeničarka	5
Animator za djecu	1
Administrator	1
Ostali (stražar, magacioner, domar, kuvar/ica i sl.)	8
Ukupno	65

Slika br. 3: Profil saradnika

Iz podataka u tabeli br. 5 vidi se da je u dnevnim centrima u Crnoj Gori angažovano 65 saradnika. Od tog broja, u 2019. godini angažovano je njih 19. Ovi podaci pokazuju da je od ukupnog broja angažovanih izvršilaca u 2019. godini, zaposleno najviše saradnika 65 - od čega su u neposrednom kontaktu sa korisnicima njih 38.

Najbrojniji/e su medicinski/ke tehničari/ke - 21, negovateljice - 15, dok je samo u jednom centru angažovan animator za djecu. U pet centara zaposlen je po jedan higijeničar/ka, dok ostalih devet centara nijesu angažovali higijeničare/ke ili ovaj posao obavljaju drugi saradnici.

Prema Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“,

br. 030/15) propisano je da je pružalac usluge dnevnog boravka između ostalog dužan da korisniku obezbijedi i svakodnevno čišćenje prostorija.

Smještajni kapacitet ustanove

Kada govorimo o smještajnom kapacitetu dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno maksimalnom broju korisnika u ustanovama, iz tabele br. 6 evidentno je da najveći kapacitet za smještaj korisnika ima JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja. Shodno Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici „Službeni list Crne Gore“ 063/19, smještajni kapacitet u dnevnom centru u Pljevljima je duplo veći u odnosu na 2018. godinu i može da primi 74 korisnika.

Dnevni centar u Nikšiću je ustanova sa trenutno najvećim brojem korisnika u odnosu na ostale dnevne centre - 43. Ukupan smještajni kapacitet ove ustanove je za 60 korisnika, 30 za osobe do 27 godina i 30 za osobe starije od 27 godina.

Tabela br. 6: Kapaciteti dnevnih centara

Naziv ustanova	Kapacitet dnevnih centara	Broj korisnika usluga dnevnog boravka
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju- Podgorica	20	19
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	60	43
JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju „Tisa“ Bijelo Polje	30	24
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	74	20
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane	30	29
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	35	21
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac	10	7

JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi	14	15
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju- Rožaje	20	17
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“ Ulcinj	33	31
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“ Plav	15	13
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Opštini Danilovgrad	15	14
Dnevni centar u okviru JU Dječjeg doma „Mladost“ Bijela	15	11
Dnevni centar Kotor	11	11

Iz tabele br. 6 se vidi da najmanji smještajni kapacitet imaju dnevni centri u Mojkovcu - 10 korisnika i Kotoru - 11, dnevni centar u Herceg Novom - za 14 korisnika, Plav, Danilovgrad i JU Dječji dom „Mladost“ za 15 korisnika koji u poređenju sa trenutnim brojem korisnika zadovoljavaju normative i minimalne standarde propisane navedenim pravilnikom.

Djelatnost dnevnog centra u Nikšiću je u skladu sa Memorandumom o saradnji koju su potpisali Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Opština Nikšić, od 2018. godine, proširena na lica starija od 27 godina (osam korisnika). Uslugu odraslim licima sa invaliditetom, osim pomenutog centra, pružaju i JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom „Pljevlja“ (šest korisnika) i JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje (pet korisnika).

U tabeli br. 7 koja slijedi, prikazani su podaci o smještajnim kapacitetima gore pomenutih dnevnih centara, za korisnike starije od 27 godina života.

Tabela br. 7: Kapaciteti dnevnih centara za korisnike od 27 godina

Nazivi dnevnih centara	Kapacitet dnevnih centara (korisnici od 27 godina)
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	30
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	5
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	14

Licencirane ustanove i stručni radnici

Stručnim radnicima, licenca za rad se, prema Pravilniku o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za rad stručnim radnicima u oblasti socijalne i dječje zaštite („Službeni list Crne Gore“, br. 073/17) izdaje za obavljanje osnovnih i specijalizovanih stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, pravnih poslova, poslova planiranja i razvoja, poslova vaspitača i poslova radno-okupacionog terapeuta. U tabeli br. 8 u nastavku prikazani su podaci o broju licenciranih stručnih radnika i ustanova u dnevnim centrima u Crnoj Gori.

Tabela br. 8: Licencirani stručni radnici i ustanove

Naziv ustanova	Broj licenciranih stručnih radnika	Licenca za rad ustanove (upisivati da ili ne)
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju- Podgorica	4	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	8	da
JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju „Tisa“ Bijelo Polje	4	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	5	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane	6	da
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	3	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac	2	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi	4	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju- Rožaje	4	da

JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“ Ulcinj	5	ne
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“ Plav	3	da
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Opštini Danilovgrad	3	ne
Dnevni centar u okviru JU Dječjeg doma „Mladost“ Bijela	2	da
Dnevni centar Kotor		ne
Ukupno	53	11 licenciranih

Od 60 stručnih radnika u 14 dnevnih centara u Crnoj Gori, licencirano je njih 53 ili 88,33% ukupnog broja, dok je od istog broja dnevnih centara, licencirano njih 11, odnosno 78,57%.

Dnevni centri u Tivtu i Budvi koji su sa radom počeli u skorije vrijeme, takođe imaju licencirane stručne radnike, u Tivtu četiri i u Budvi tri.

Prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, licenca za stručne radnike izdaje se na period od šest godina. Obnavljanje licence, prema zakonu, na zahtjev stručnog radnika podnosi se najkasnije tri mjeseca prije isteka roka na koji je licenca za rad izdata. Licenca se obnavlja u Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu, ukoliko stručni radnik ostvari 100 bodova iz bodovne liste. Uz zahtjev, stručni radnik prilaže dokaze o broju ostvarenih bodova. (Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za rad stručnim radnicima u oblasti socijalne i dječje zaštite („Službeni list Crne Gore“, br. 073/17).

Kao što je prikazano u tabeli br. 8, od 14 dnevnih centara, njih 11 je dobilo licencu, dok dnevni centri u Danilovgradu, Kotoru i Ulcinj još uvijek nijesu stekli uslove za licenciranje. Prema dostavljenim podacima, kod nelicenciranih dnevnih centara, kao i pojedinih licenciranih, izražen je problem nedostatka stručnog kadra, posebno stručnih radnika. Pojedini centri koji funkcionišu u okviru druge ustanove ili resurnog centra, prinuđeni su da angažuju stručne radnike iz ustanova ili resursnih centara u sklopu kojih obavljaju svoju djelatnost.

Korisnici prava i usluga u dnevnim centrima

Prava iz socijalne i dječje zaštite shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti su osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite. Jedno od osnovnih materijalnih davanja iz dječje zaštite je pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama. Ovo pravo imaju djeca i mladi koji su ostvarili pravo na vaspitanje i obrazovanje i ono podrazumijeva troškove smještaja i prevoza u ustanovu.

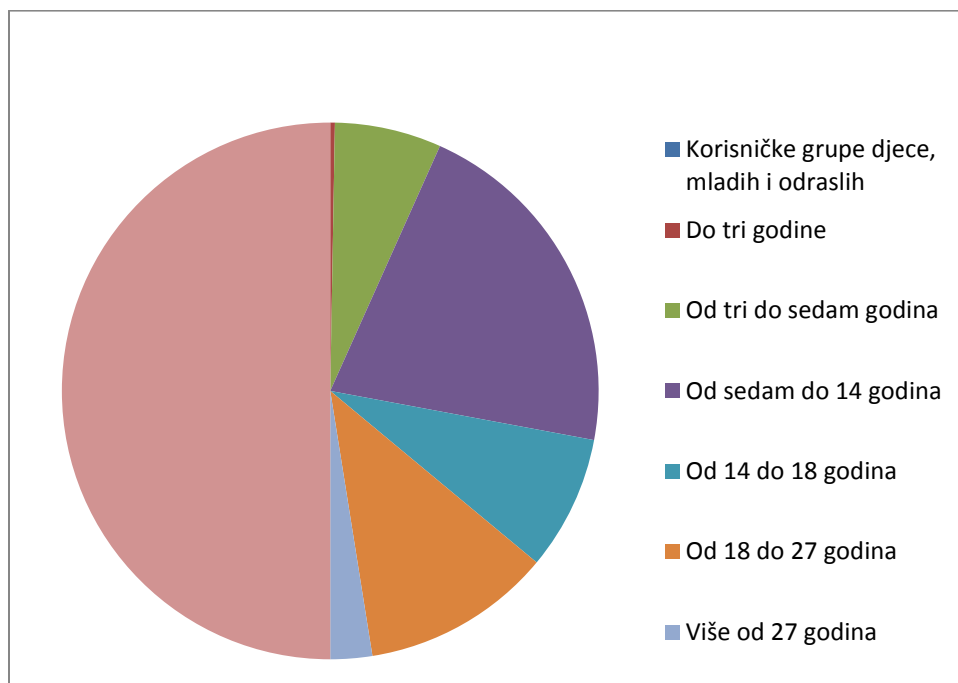
Dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju jedna je od usluga iz grupe podrška za život u zajednici, shodno Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 063/19) koja se obezbjeđuje djetetu sa smetnjama i teškoćama u razvoju; mladom licu sa smetnjama i teškoćama u razvoju; djetetu sa problemima u ponašanju; odraslom i starom licu i odraslom i starom licu sa invaliditetom.

Tokom 2019. godine, ukupan broj djece, mladih i odraslih u dnevnim centrima je 275 (tabela br. 9), od čega najveći broj korisnika čine djeca od sedam do 14 godina (99-oro djece) ili 36 % ukupnog broja korisnika u dnevnim centrima. Uzrast do tri godine najmanje je zastupljen kao korisnička grupa u dnevnim centrima - ovu uslugu u jednom centru koristi jedno dijete.

Tabela br. 9: Korisnici usluga dnevnog centra

Korisničke grupe djece, mladih i odraslih	Muški	Ženski	Ukupno
Do tri godine	1		1
Od tri do sedam godina	23	7	30
Od sedam do 14 godina	76	23	99
Od 14 do 18 godina	29	26	55
Od 18 do 27 godina	41	30	71
Više od 27 godina	9	10	19
Ukupno	179	96	275

Slika br 4: Korisničke grupe:

U kategoriji odraslih, prema tabeli br. 9, uključene su korisničke grupe starijih od 27 godina. Devetnaest korisnika dnevnih centara stariji su od 27 godina i čine 6,91% ukupnog broja korisnika.

Od 14 dnevnih centara za djecu, mlade i odrasle sa smetnjama u razvoju, u 11 centara nijesu zastupljeni korisnici stariji od 26 godina. Zaposleni su iskazali potrebu da bi i u drugim centrima trebalo obezbijediti kontinuitet ove usluge za starije od 26 godina koja je primjerena za to doba, kako bi i oni imali priliku da nastave sa dnevnim aktivnostima u ovim ustanovama koje između ostalog uticu i na preveniranje institucionalizacije.

Dnevni centri, prema statutima, pružaju usluge redovnog punog boravka, redovnog poludnevnog boravka i povremenog punog boravka. U tabeli br. 10 u nastavku vidi se da se usluga redovnog punog boravka pruža za najveći broj korisnika - 179, što je 65,09% ukupnog broja korisnika svih usluga.

Tabela br. 10: Broj korisnika u dnevnim centrima prema vrsti usluga

Broj korisnika prema vrsti usluga	Ukupno
Broj korisnika redovnog punog boravka	179
Broj korisnika redovne dodatne	84

stručne pomoći	
Broj korisnika povremenog punog boravka	12
Ukupno	275

Povremeni puni boravak koristi najmanji broj korisnika, njih 12 ili 4,36% ukupnog broja korisnika.

Pregled navedenih kategorija i grupa korisnika omogućava nam da sagledamo stanje i strukturu korisnika kod pružaoca usluga dnevnog boravka, kao i potrebe i probleme sa kojima se suočavaju.

Vrste aktivnosti i usluga u dnevnim centrima

Dnevne aktivnosti u ustanovama - dnevnim centrima za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju obuhvataju grupni rad u okviru korisničkih grupa, individualizovani rad sa korisnicima u okviru grupa, kao i individualni rad sa korisnicima na osnovu individualnog plana sa korisnikom.

Grupni rad se svakodnevno sprovodi sa korisnicima u formi radionica, interaktivnog učenja i učenja kroz igru, zavisno od afiniteta i uzrasta korisnika. Oblasti koje se u toku radionica obrađuju su: briga o sebi, poznavanje okruženja, socijalizacija, likovno i muzičko vaspitanje, razvoj govora i jezika, fizičko vaspitanje itd. Po potrebi se, tokom radionica, realizuje individualizovani rad sa pojedinim korisnicima prilagođavanjem tema radionice njihovim mogućnostima.

Aktivnosti na razvoju vještina samozaštite i pomoći najčešće su aktivnosti grupnog rada koje podrazumijevaju usvajanje vještina samostalnosti u ishrani, jednostavnije pripreme hrane, oblačenju, obuvanju, razvijanje higijenskih i drugih navika.

U nastavku su prikazani podaci (korisničke grupe do 27 godina starosti) koji se odnose na usluge koje zaposleni u dnevnim centrima pružaju korisnicima - u skladu sa njihovim uzrastom, potrebama, sposobnostima, afinitetima kao i mogućnostima u domenu organizacije ljudskih resursa za objezbjeđivanje širokog spektra usluga, tabela br. 11.

Tabela br. 11: Korisnici usluga do 27 godina

Usluge koje korisnicima pruža dnevni centar	Broj individualnih tretmana po korisniku			Broj grupnih radionica u kojima korisnik učestvuje			Broj individualizovanih tretmana u grupi po korisniku		
	nedeljno	mjesečno	godišnje	Nedeljno	mjesečno	Godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje
Vremenski okvir									
Podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika	16	47	504	3	13	150	2	9	106
Podrška djeci u učenju	52	193	2.130	27	122	1.478	38	145	1.723
Relaksacija i rekreacija	39	136	1.642	31	130	1.500	21	86	950
Razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici	102	391	4.465	60	240	2.785	47	202	2.150
Podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti	15	46	494	4	16	180	15	61	643
Pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju	62	269	2.707	12	48	492	22	104	932
Razvoj vještina samozaštite i pomoći	50	196	2.237	15	60	704	29	56	614
Ukupno	336	1.278	14.179	152	629	7.289	174	663	7.118

Od sedam vrsta usluga - tabela br. 11, koje korisnicima pružaju zaposleni u dnevnim centrima, najzastupljenija je razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici - 4.465 godišnje individualnih tretmana po korisniku. U periodu tokom 2019. godine, kao što vidimo u tabeli iznad, najzastupljeniji su individualni tretmani po korisniku - 14.179 koji obuhvataju navedene usluge. Najmanje pružana usluga je podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika kada je u pitanju broj individualizovanih tretmana u grupi po korisniku.

Prema podacima iz tabele br. 11, zaposleni u dnevnim centrima na godišnjem nivou korisnicima pružaju 28.586 usluga, od čega najviše, skoro polovinu, čine

individualni tretmani po korisniku - 14.179 ili 49,60% ukupnog broja usluga. Broj grupnih radionica u kojima korisnici učestvuju na godišnjem nivou čine 25,50%, odnosno 7.289 usluga i 7.118 individualizovanih tretmana u grupi po korisniku ili 24,90% ukupnog broja usluga.

Kada govorimo o broju usluga na nedjeljnom nivou, zaposleni u dnevnim centrima pružili su 336 usluga kada su u pitanju individualni tretmani po korisnicima, 152 grupne radionice u kojima korisnici učestvuju i 174 individualizovanih tretmana u grupi po korisnicima.

Podaci o korisničkim grupama starijih od 27 godina i vrstama usluga koje koriste: podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika, relaksacija i rekreacija, razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici, podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju i razvoj vještina samozaštite i pomoći, prikazani su u tabeli br. 12.

Tabela br. 12: Korisnici usluga od 27 godina

Usluge koje korisnicima pruža dnevni centar	Broj individualnih tretmana po korisniku			Broj grupnih radionica u kojima korisnik učestvuje			Broj individualizovanih tretmana u grupi po korisniku		
	nedeljno	mjesečno	godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje
Vremenski okvir									
Podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika		1	12		1	12		1	12
Relaksacija i rekreacija	5	20	240	16	64	720	9	37	419
Razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici	15	62	607	23	99	800	28	119	1.329
Podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti		2	24	2	7	80	6	25	279
Pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju	12	48	572	1	4	48	1	4	48
Razvoj vještina samozaštite i pomoći	7	28	336	12	48	576	11	49	567
Ukupno	39	161	1791	54	223	2.236	55	235	2.654

Prema gore prikazanoj tabeli, korisnici stariji od 27 godina, u tri dnevna centra, koriste oko 6.681 usluga na godišnjem nivou, od čega 1791 individualnih tretmana po korisniku ili 26,81% ukupnog broja usluga. Najviše je realizovano individualizovanih tretmana u grupi po korisniku - 2.654, odnosno 39.72%.

Najzastupljenija usluga u kategoriji starijih od 27 godina je razvoj komunikacionih i drugih vještina (socijalizacija) - 1.329 tretmana i radionica na godišnjem nivou za 14 dnevnih centara u Crnoj Gori. Najmanji broj tretmana i radionica za uslugu podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika - 12, realizovano je takođe na godišnjem nivou.

U tabeli br. 13 u nastavku prikazani su podaci o broju korisnika kojima zaposleni u dnevnim centrima pružaju usluge prevoza i ishrane korisnika, edukacije roditelja za samopomoć i pomoć svoj djeci, slobodne i druge aktivnosti.

Tabela br. 13: Broj korisnika usluga dnevnih centara na dnevnom, nedjeljnom, mjesečnom i godišnjem nivou

Vremenski okvir	Broj korisnika usluga dnevnih centara				Ukupan broj
	Prevoz korisnika	Ishrana korisnika	Edukacija roditelja za samopomoć i pomoć svojoj djeci	Slobodne i druge aktivnosti	
Dnevno	164	165	14	132	475
Nedjeljno	572	626	24	134	1.356
Mjesečno	2.182	2.400	87	472	5.141
Godišnje	24.867	26.205	1.022	5.913	58.007

U dnevnim centrima za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju sprovodi se radno okupacioni tretman po rasporedu dnevnih aktivnosti u formi radionica kojima je cilj stimulacija kreativnog izražavanja, ovladavanje tehnikama rada, poboljšavanje psihomotornih sposobnosti, usmjerenje pažnje, snalaženje u prostoru, ovladavanje vještinama potrebnim za svakodnevni život, eliminisanje nepoželjnih oblika ponašanja.

Grupni rad korisnika podrazumijeva likovne, muzičke i slobodne aktivnosti (igre na čistom vazduhu u skladu sa godišnjim dobom, društvene igre, organizovane šetnje radi upoznavanja okoline, slušanje muzike i gledanje TV-a).

U toku 2019. godine najčešće organizovane radionice u dnevnim centrima u Crnoj Gori su muzička, sportska, kulinarska, kreativna, likovna i radno - okupaciona radionica. Navedene radionice realizovane su jednom do četiri puta sedmično. Pojedine radionice kao što su radionica za izradu ukrasnih predmeta povodom novogodišnjih praznika, međunarodnog praznika žena Osmog marta, radionica povodom Svjetskog dana autizma - 2. aprila i drugih značajnih datuma sprovode se jednom godišnje. Korisnici se u okviru radno okupacionih radionica bave baštovanstvom, tehničko stolarskim, kulinarskim i drugim aktivnostima.

Faktori za unaprjeđenje rada u ustanovama

Za unaprjeđenje rada u dnevnim centrima, zaposleni u ovim ustanovama predložili su brojne obuke koje su prepoznali kao korisne i značajne, kako za korisnike, tako i za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike.

U dostavljenim podacima, najviše interesovanja iskazali su za obuke za rad sa djecom autističnog spektra. Nazivi pojedinih predloženih obuka iz ove oblasti su: obuka za primjenu konkretnih postupaka u radu sa osobama iz autističnog spektra i sa kombinovanim smetnjama, dostignuća u svijetu u oblasti zdrave okupacije osoba sa poremećajima iz autističnog spektra, metode u radu sa djecom sa s autizmom koja imaju teže intelektualne smetnje, inkluzija djece iz spektra autizma, primijenjena analiza ponašanja (ABA metode) u radu sa djecom sa smetnjama iz spektra autizma (basic i advanced), floortime metoda u radu sa djecom sa smetnjama iz spektra autizma itd.

U tabeli br. 14 prikazani su nazivi obuka koje zaposleni u dnevnim centrima smatraju važnim za unaprjeđenje rada u ovim ustanovama.

Tabela br. 14: Potrebe zaposlenih za edukacijama

Edukacije potrebne za unaprjeđenje rada u dnevnim centrima
1. Obuke za rad sa djecom autističnog spektra
2. Obuke vezane za rad sa roditeljima i podrška porodici
3. Obuke za obavljanje specijalizovanih stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti
3. Prevladavanje stresa na poslu i prevencija profesionalnog izgaranja
4. Obuke za tehnike radno-okupacione terapije

5. Metode u radu sa djecom sa smetnjama u razvoju koja ispoljavaju agresivno ponašanje
6. Obuka za montesori program
7. Osnovne obuke za rad sa djecom i mladima sa smetnjama u razvoju i dnevnim centrima
8. Obuke za senzornu integraciju
9. Obuke za rad sa djecom koja imaju višestruke kombinovane smetnje
10. Dostignuća u svijetu u oblasti zdrave okupacije namijenjene za osobe s invaliditetom koje imaju više od 27 godina
11. Asistivne tehnologije, pojam, primjena, upotreba i vrste
12. Obuka za sticanje licence specijalizovanih stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti
13. Seksualnost djece i odraslih sa smetnjama u razvoju i postupanje zaposlenih
14. Obuka o razumijevanju i prepoznavanju razvojnih poremećaja i teškoća
15. Obuka o metodama rada sa korisnicima usluga
16. Obuka za realizaciju vaspitnih i obrazovnih sadržaja na interaktivan način

Kako bi se unaprijedio kvalitet usluga u dnevnim centrima, pored predloženih obuka, zaposleni su u dostavljenim podacima istakli i značaj angažovanja dodatnog stručnog kadra i njihove edukacije, adaptacije prostora, bolje finansijske situacije. Iz pojedinih centara, kao uslove za unaprjeđenje rada u ovim ustanovama naveli su i obuke vezane za posjedovanje vještina u radu sa korisnicima dnevnih boravaka, kao i rad na fizikalnoj rehabilitaciji i sportskim aktivnostima. Ustanove koje nijesu licencirane smatraju to prioritarnim uslovom za unaprjeđenje rada. Pored ovih uslova, ističu usklađivanje i unaprjeđenje Procedura koje se odnose na rad sa djecom sa autizmom. Takođe, za unaprjeđenje kvaliteta usluga u dnevnim centrima, istakli su da je potrebno uvesti određene standarde, kao npr standard usluge ISO 9001 i obezbijediti korisnicima kontinuitet usluge da nakon navršenih 26 godina imaju obezbijeđenu uslugu koja je primjerena za to doba.

Uslovi rada u dnevnim centrima

Podaci dostavljeni iz 14 dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju koji se odnose na uslove rada pokazuju da su većina dnevnih centara, prema propisanim standardima, opremljeni odgovarajućom opremom i mobilijarom, odnosno sredstvima rada koja odgovaraju potrebama i sposobnostima korisnika. Većina centara ima senzornu sobu sa pratećom opremom, asistivnu tehnologiju, odvojene prostorije za individualni i grupni rad, sale, dvorišni mobilijar, fizioterapeutsku opremu, odnosno sobe za fizijatriju.

Dnevni centri u Beranama, Ulcinju i Cetinju u svom radu primjenjuju i Beringerov logopedski set, u dnevnom centru u Bijeloj postoji i soba za kineziterapiju, a kompletnom opremom za kineziterapiju opremljen je i dnevni centar na Cetinju. Dnevni centar u Beranama od opreme posjeduje i neurofidbek aparat, kao i brojne uređaje za fizikalnu terapiju.

U dostavljenim podacima iz dnevnih centara Bijelo Polje, Rožaje, Danilovgrad, Plav i Kotor o uslovima rada, ne navodi se postojanje senzornih soba. Uvođenje senzornih soba i u pomenutim dnevnim centrima bilo bi značajno za unaprjeđenje rada ustanova, kao i stimulaciju i razvoj čula kod djece. Iz dnevnog centra u Herceg Novom istakli su da im nedostaje oprema za rad.

Primjena metoda rada u senzornim sobama pomaže pravilnom razvoju, doživljaju spoljašnjeg svijeta sa ciljem stimulacije čula kod djece sa smetnjama u razvoju. Ovim načinom rada utiče se na kontrolu agresije i dijete se uvodi u relaksaciju, postiže se napredak u koncentraciji, pažnji, komunikaciji i doprinosi boljem uključivanju u kolektivni boravak u dnevnom centru.

Objekti, odnosno prostori u kojima korisnici i zaposleni borave, uglavnom su ustupljeni na korišćenje od strane opštine grada ili se iznajmljuju. Vozila za prevoz korisnika, prema podacima, posjeduju skoro svi centri.

ZAKLJUČAK

Izveštaj o radu 14 dnevnih centara (boravaka) za djecu, mlade i odrasle sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori odnosi se na period od 1. januara do 31. decembra 2019. godine.

U dnevnim centrima angažovana su 222 izvršioca što je za 11 više u odnosu na 2018. godinu, dok je broj stručnih radnika ostao nepromijenjen - 60. Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da je stručni kadar u pojedinim ustanovama još uvijek deficitaran, posebno kada su u pitanju određene profesije. Stručni saradnici čine 13,51% ukupnog broja angažovanih izvršilaca, a njihov broj je u posljednjem periodu uvećan za 10. Ova kategorija izvršilaca predstavlja najmanji udio ukupnog broja zaposlenih. Najviše angažovanih izvršilaca u 2019. godini je među saradnicima koji čine 29,28 % ukupnog broja zaposlenih. Ukupan broj saradnika je 65, od tog broja njih 38 je u neporednom kontaktu sa korisnicima.

Kada su u pitanju korisnici u dnevnim centrima, od ukupnog broja - 275, dominantnu grupu čine korisnici - odnosno djeca koja pripadaju starosnoj strukturi od sedam do 14 godina i čine 36% ukupnog broja korisnika u ustanovama. Evidentan je porast broja korisnika u dnevnim centrima u odnosu na prethodni period, tokom 2019. godine, usluge u ovim ustanovama koristi još 27 korisnika.

Od ukupnog broja dnevnih centara koji su predmet ovog izvještaja, njih četiri - u Pljevljima, Nikšiću, Cetinju i Danilovgradu osnovana su kao ustanove čije usluge mogu koristiti i odrasle osobe sa invaliditetom. Zaposleni u dnevnim centrima iskazali su potrebu da bi i u drugim dnevnim centrima trebalo obezbijediti kontinuitet usluge za starije od 26 godina koja je primjerena za to doba, kako bi i oni imali priliku da nastave sa dnevnim aktivnostima i boravkom u ovim ustanovama.

Funkcionisanje dnevnih centara, odnosno boravaka i pružanje usluga doprinosi zaštiti, promociji i unaprjeđenju prava djece, mladih i odraslih sa smetnjama u razvoju, njihovoj socijalizaciji i integraciji u zajednicu, edukaciji i osposobljavanju za što veću samostalnost u dnevnim aktivnostima zavisno od očuvanih sposobnosti korisnika. Osim doprinosa integraciji djece u zajednicu, rad ovih ustanova doveo je i do većeg stepena socijalne integracije porodice - uključivanjem roditelja na tržište rada i generalno boljem funkcionisanje porodice.

Usluge koje se pružaju u dnevnim centrima preveniraju institucionalizaciju koja je ranije bila zastupljena i podržavaju ostanak djece u porodici. Tokom osmočasovnog boravka u dnevnim centrima, razvijaju se i unaprjeđuju vještine važne za svakodnevni

život u skladu sa njihovim potrebama i sposobnostima, omogućavajući njihovim roditeljima da rade i bave se drugim aktivnostima.

Radi unaprjeđenja rada u ovim ustanovama, zaposleni u dnevnim centrima izrazili su potrebu za stručnim usavršavanjem i velikim brojem obuka koje su uglavnom potrebne radi neposrednog rada sa korisnicima.

Pravo na korišćenje usluge dnevnog boravka imaju djeca i omladina sa razvojnim smetnjama uzrasta do 27 godina koji imaju potrebu za dnevnom brigom, nadzorom i podrškom u održavanju i razvijanju potencijala na način koji ne ometa njihovo školovanje.

